

თელავი - როგორც კულტურული და ტურისტული რესურსი

სიმაშვილი თენგიზ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.17>

აბსტრაქტი. ქალაქ თელავს საქართველოს ქალაქებს შორის თავისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიით ერთ-ერთი განსაკუთრებული ადგილი უკავია. თელავის ტურისტული პოტენციალი უნიკალურია. მას დიდი კულტურული და ტურისტული რესურსი გააჩნია. ამისი დამადასტურებელია თელავის ისტორიის სხვადასხვა პერიოდის გამოყენებით, ჩვენს მიერ შექმნილი ალტერნატიული ტურისტული ტურები.

თანამედროვე თელავის განაშენიანების დიდი წილი შვიდ გორას მოიცავს: „ზუზუმბოს გორა“, „დაბახნების გორა“, „ყადორის გორა“, „ღვთაების გორა“, „ბატონის ციხის გორა“, „ფიქრის გორა“, ისტორიულ-რეკრეაციული „გიგოს გორა“. თელავის ალტერნატიული ტურისტული მარშრუტების უმეტესობა სწორედ ამ გორებზე მდებარე ისტორიულ შენობებს, აქ განვითარებულ მოვლენებს ეხება. მათ შორის აღსანიშნავია „დაბახნების“ გორა, სადაც ხელოსნობის რამოდენიმე დარგი იყო განვითარებული. აქვე გამავალ, ბიძინა ჩოლოყაშვილის სახელობის ქუჩაზე დღესაც შემორჩენილია ხელოსნების სახლების, მათი სამუშაო ოთახების ნაშთები. საუბარია ე.წ. „დარაბებიან“ სახლებზე, სადაც ხელოსნები მუშაობდნენ და ასევე თავის საქონელს ჰყიდნენ. „ყადორის გორაზე“ მდებარეობს კახეთის მეფე კვირიკე III დიდის, რომელმაც თელავი კახეთის დედაქალაქად აქცია, დროინდელი ციხე-გალავნის ნაშთები. თელავის მნიშვნელოვან ტურისტულ რესურსს წარმოადგენენ ეკლესიები და მათთან დაკავშირებული ისტორიები, მათ შორისაა საბჭოთა პერიოდში დანგრეული ეკლესიების მემორიალური ტური. საბჭოთა პერიოდში გეგმაზომიერად ხდებოდა საბჭოთა რეპრესიების კვალის წაშლა, თუმცა ქალაქი თელავი მაინც „ინახავს“ მათ კვალს. ამისი მაგალითია, 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის მოვლენებთან დაკავშირებული „საქართველოს საგანგებო კომისიის (ჩეკას)“ ადგილობრივი ორგანოს „თელავის მაზრის პოლიტიკური ბიურო“-ს შენობის არსებობა თელავში. აღსანიშნავია, რომ 1930-იანი წლების „წითელი ტერორის“ კვალი თელავში - 1937-1938 წლების დიდი ტერორი და დახვრეტილთა და რეპრესირებულთა პერსონალური ისტორიები, რეპრესირებულთა სახლები, მოგონებები, შესანიშნავი წყაროა თელავში ტურიზმის სხვადასხვა მიმართულებით დაინტერესებული გიდებისთვის. გარდა ამისა, თელავში ცალკე ტურისტულ ტურად შესაძლებელია განვიხილოთ „გერმანული კვალი თელავში“, როგორც თელავში მაცხოვრებელი ეთნიკური გერმანელების, ასევე გერმანელი ტყვეების ისტორიების სახით.

საკვანძო სიტყვები: თელავის ისტორია, ტურიზმი, ხელოსნობა, ტურები, წითელი ტერორი, გერმანული კვალი თელავში

ტეჟსტი:

ქალაქ თელავს საქართველოს ქალაქებს შორის თავისი მრავალსაუკუნოვანი

ისტორიით ერთ-ერთი განსაკუთრებული ადგილი უკავია. თელავის ტურისტული პოტენციალი უნიკალურია, რასაც ადასტურებს მისი ბუნებრივი და კულტურული რესურსების მრავალფეროვნება.

თელავი კახეთში, ცივ-გომბორის ქედის ჩრდილო-აღმოსავლეთის კალთის ფერდობზე და მდინარე ალაზნის მარჯვენა მხრის სამხრეთით მდებარეობს. არქეოლოგიური კვლევები ადასტურებენ, რომ დღევანდელი თელავის ტერიტორიაზე პირველი დასახლება გვიანდელი ბრინჯაოს ეპოქაში გაჩნდა, ხოლო ელინიზმის პერიოდში იგი კიდევ უფრო გაიზარდა და განვითარდა. გვიანდელ ანტიკურ ხანაში კი, მის ბაზაზე წარმოიქმნა ქალაქური ტიპის დასახლება. სხვადასხვა წყაროების მიხედვით თელავი X საუკუნის ქალაქების რიცხვში მოიხსენიება.

თანამედროვე ქალაქ თელავის განაშენიანების დიდი წილი შვიდ გორას მოიცავს:

1. „ზუზუმბოს გორა“
2. „დაბახნების გორა“
3. „ყადორის გორა“
4. „ღვთაების გორა“
5. „ბატონის ციხის გორა“
6. „ფიქრის გორა“
7. ისტორიულ-რეკრეაციული „გიგოს გორა“ [ვახტანგიშვილი, თ., სიმამილი, თ., 2020:14]

ზემოჩამოთვლილი ადგილები მნიშვნელოვან კულტურულ და ტურისტულ რესურსს წარმოადგენს. მაგალითად, „ზუზუმბოს გორაზე“, რომელიც ქალაქ თელავის დასავლეთით მდებარეობს, 2018 წელს არქეოლოგიური გათხრები ჩატარდა. აქ გვიანი ბრინჯაოს და ადრე რკინის ხანის ძველი წელთაღრიცხვის II ათასწლეულის დასასრულით და I ათასწლეულის დამდეგით დათარიღებული, სავარაუდოდ წარჩინებული მეომრის სამარხი იპოვეს. მასში ადამიანის ჩონჩხის ნაწილები, რკინის დანა და თიხის საყოფაცხოვრებო ჭურჭელი აღმოჩნდა. აქვე „ზუზუმბოს გორის“ ძირში თელავის „წმინდა ბარბარეს“ სახელობის ეკლესია მდებარეობს. [ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმამილი, თ., 2021:23]

„დაბახნების გორა“ აღმოსავლეთიდან ესაზღვრება „ზუზუმბოს გორას“. მის კალთაზე აღმოჩენილია ჩვენი წელთაღრიცხვის V-VII საუკუნეებით დათარიღებული, თელავში რიგით მეხუთე ციხე-კოშკის ნაშთები, რომელსაც იმ პერიოდში თავდაცვითი მნიშვნელობა ჰქონდა. „დაბახნების გორის“ თავზე ასევე მდებარეობს სხვადასხვა ნაგებობის ნანგრევები, რომლებიც IX-XI საუკუნით არის დათარიღებული. აქედან იშლება შესანიშნავი ხედი თელავზე და „ზუზუმბოს გორაზე“, მოჩანს ასევე ალავერდის ულამაზესი ტაძარი.

„დაბახნების“ უბნის „კვირაცხოვლის“ სახელობის ეკლესია, რომლის აგების თარიღი უცნობია, ითვლება „დაბახნების“ და „მაწანწრის“ უბნის მოსახლეობის სალოცავად. აქ დაცულია რუსეთის იმპერიის პერიოდში შეთეთრებული კედლების კვალი, ასევე საბჭოთა პერიოდში გაკეთებული წარწერები. „დაბახნების“ უბანი „ზუზუმბოს გორის“ განშტოებაა და ემიჯნება „ყადორის გორას“. [ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმამილი, თ., 2021:26]

სახელი „დაბახანა“ მომდინარეობს სიტყვა „დაბალი“- დან, რაც ტყავის გამომყვანს ნიშნავს. ამ უბანში მდებარეობდა დაბალების სახელოსნოები - „დაბახანები“. [მარგველაშვილი, ა., სიმამილი, თ., სიხარულიძე, თ., 2022:172] აქვე ცხოვრობდნენ ტყავის გამომყვანი ოსტატები (დაბალები). სავარაუდოდ, „დაბახნების“ უბანში უნდა ყოფილიყო „დაბალების“ ამქრის სამყოფელი. [აბესაძე, 1979:45-50; ნანობაშვილი, 1963:511-513]

„დაბახნების გორის“ მოსაზღვრედ თელავის ერთ-ერთი დიდი და მჭიდროდ დასახლებულ

„ყადორის გორა“ მდებარეობს. „ყადორის გორაზე“ შემორჩენილია კახეთის მეფე კვირიკე III დიდის დროინდელი ციხე-გალავნის ნაშთები. ამის გამო მას „ძველი გალავნის“ უბანსაც ეძახიან, განსხვავებით „ახალი გალავნისაგან“, რომელსაც დღევანდელი თელავის ცენტრში მდებარე, მეფე ერეკლე II-ის მიერ განახლებულ „ბატონის ციხეს“ ეძახდნენ.

„ძველი გალავნის“ შიდა ტერიტორიაზე დგას წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიის ნანგრევები. სავარაუდოდ, იგი კახეთის მეფე კვირიკე III დიდის კარის ეკლესიის ადგილზეა ხელახლა აშენებული XVIII საუკუნეში.

ამ ეკლესიას „გორიჯვარსაც“ უწოდებდნენ. იოანე ბატონიშვილის „კალმასობის“ მიხედვით, სწორედ აქ იყო დასვენებული სვეტიცხოვლის წმინდა ძელის დარჩენილი მასალისგან დამზადებული ჯვარი, რაც ამ ადგილს საკმაოდ დიდ საკრალურ მნიშვნელობას სძენდა თელაველებისთვის. [ვახტანგიშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2020:50]

„ყადორის გორის“ სამხრეთ ტერიტორიაზე გამავალი მთავარი ქუჩა „ბიძინა ჩოლოყაშვილის“ სახელს ატარებს. საბჭოთა პერიოდში მას „პირველი მაისის“ სახელი ერქვა. „ბიძინა ჩოლოყაშვილის“ სახელობის ქუჩა XIX საუკუნის ქალაქის ქუჩის შთაბეჭდილებას ტოვებს. აქ მცხოვრები ადამიანების მთავარ საქმიანობას ვაჭრობა და ხელოსნობა წარმოადგენდა. ამ ქუჩაზე განლაგებული ორსართულიანი სახლების უმეტესობას ადგილობრივი ხელოსნების მიერ დამზადებული დეკორით შემკული აივნები ჰქონდა.

ამ ქუჩის მთელ სიგრძეზე საცხოვრებელი ბინების უმეტესობას პირველ სართულზე აქვს დარაბები, სადაც განლაგებული იყო მათი მფლობელების – ხელოსნების და ვაჭრების სახელოსნოები, სავაჭრო ადგილები და დუქნები. [ვახტანგიშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2020:50]

თელავში მცხოვრები ხელოსნები ძირითადად იყვნენ: მკერავები – „დერციკები“ (თერძები), ხარაზები (ფეხსაცმლის მკერავები და შემკეთებლები), მეწაღეები (მეჩქმეები), დურგლები (ხის მასალაზე მომუშავენი), კალატოხები (ქვით ხუროები, სახლის მშენებლები), მჭედლები (რკინის საყოფაცხოვრებო იარაღის და ნივთების დამამზადებლები), ოქრომჭედლები (ოქროსა და ვერცხლის ლითონისაგან ბეჭდებისა და სამკაულების დამამზადებელნი), მეჭურჭლეები (მეთუნეები - თიხისაგან საოჯახო ჭურჭლის დამზადების ოსტატები, მეთონე-მექვევრეები), რომლებიც იმის გამო რომ ფლობდნენ ჭურჭლის გამოსაწვავ ქურებს ითავსებდნენ მესაკირეობასაც, თუმცა ასევე იყვნენ მხოლოდ კირის გამოწვის ოსტატებიც, ანუ საკირეების მშენებლები და სპეციალური საკირე ქვების კირად ქცევის - გამოწვის ოსტატები, მეკრამიტეები(სახლის გადახურვის მასალის დამამზადებლები), დაბალები (ტყავის დამამზადებლები), მეუნაგირეები, მექვაბეები (სპილენძის ლითონისაგან საოჯახო და არყის სახდელი ქვაბების დამამზადებელნი), ჭონები (საქონლის ტყავისგან თასმების მკეთებელნი) ნალბანდები (შინაურ პირუტყვზე ცხენისა და ხარის ფეხებზე ნალების დამკვრელნი), მეკუპრეები(ღვინის ტიკების (რუმბების) დამამზადებლები), თოკის მგრეხელები, მეუნაგირე, და სხვ. მუშაობდა ფურნეები, საკონდიტროები, აგურის, კრამიტისა და ჭურჭლის ქარხნებიც. [ვახტანგიშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2020:27]

„ყადორის გორა“ მოქცეულია „მაწანწარის ხევს“ და „თელავის ხევს“, იგივე „თელავის რიყს“ შორის. „თელავის ხევი“ სათავეს ცივის მთიდან იღებს და ქალაქს ორ ნაწილად ყოფს. ამჟამად არსებული კაპიტალური ხიდი, რომელსაც თელაველები „ფიქრის ხიდს“ ეძახიან, 1950-1960-იან წლებში აშენდა. მანამდე „თელავის ხევზე“, თითქმის XX საუკუნის 40-იან წლებამდე, ხის ხიდი იყო, რომელსაც წყალდიდობები ხშირად ანგრევდა. XIX საუკუნეში და XX-ის დასაწყისშიც კი, „თელავის ხევზე“ გადებული ხიდის სიახლოვეს, ასევე ხევშიც, ხშირად იმართებოდა თელავის სხვადასხვა უბნის ახალგაზრდებს შორის ტრადიციული მუშტი-

კრივი. უპირატესად ასეთი „შერკინებები“ ხდებოდა ხალხური დღესასწაულების - „ყეენობის“ და „ბერიკაობის“ დროს. [ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2021:44]

თელავის ხევის ხიდის აღმოსავლეთით და „ღვთაების გორის“ დასავლეთით მდებარეობდა ციცაბო ფერდობი, სადაც XX საუკუნის 50-იან წლებში ბეტონის სქელი და მაღალი კედელი აშენდა. აქ, „ფიქრის ხიდის“ აღმოსავლეთით, არსებობდა ძველი „საკოლმეურნეო ბაზარი“ და განთავსებული იყო სასწორი თავის ფარდულთან ერთად. ბაზარში ინახებოდა და იყიდებოდა გლეხების მიერ გასაყიდად მიტანილი პროდუქტი. XIX საუკუნის მეორე ნახევარში აქვე 7-8 მეტრის სიმაღლის ხის ანძა იდგა ალმით (დროშით). ალამს ანძაზე დილით აღმართავდნენ და დღის 12 საათამდე, სანამ ალამი დაეშვებოდა, პროდუქცია იყიდებოდა მხოლოდ ქალაქელებზე, შემდეგ კი იწყებოდა თავისუფალი ვაჭრობა. ასეთი ანძა ალმით აუცილებელი ატრიბუტი იყო იმ პერიოდის ბაზრებისთვის. [ვახტანგიშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2020:65]

თელავის ცენტრში, თელავის ხევის ხიდის აღმოსავლეთით, ასევე მდებარეობს საკმაოდ საინტერესო შენობა - ე.წ. ძველი ფოსტა. შემორჩენილ შენობის ფასადზე არის მოთავსებული საათის გამოსახულება, სადაც წერია მისი აშენების თარიღი - 1900 წელი. ფასადზე ასევე საათია გამოსახული - დიდი საათი აჩვენებს 8.17, შედარებით მომცრო 12 საათს და მესამე მცირე საათი - 4 საათს. საათის აქეთ იქით ხელები და წარწერა გ.ს.ო. ამ წარწერების სავარაუდო ახსნა: 1900 აშენების წელია; დიდი საათი 8.17 - დამთავრების დრო რიცხვი და თვე -17 აგვისტო; მომცრო საათის 12 საათი - წელიწადს აღნიშნავს, ხოლო მცირე საათი კი ანიშნებს რომ 4 წელი შენდებოდა. [ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2021:50]

თელავის ცენტრში მდებარეობს „ღვთაების გორა“, რომელმაც სახელი მიიღო აქ არსებული „ღვთაების“ (უფლის ფერისცვალების) სახელობის ეკლესიის სახელიდან გამომდინარე. ეს ეკლესია საუკუნეების განმავლობაში თელავის სილუეტის მთავარ სახეს წარმოადგენდა. „ღვთაების“ ეკლესია სამნავიანი ბაზილიკაა და თარიღდება V-VI სს-ით. მეცნიერთა აზრით, ეკლესია გადაკეთებულია XVI ს-ში. [ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2021:54]

„ღვთაების გორის“, მიმდებარე ტერიტორიაზე, აღმოსავლეთით მდებარეობს ძველი სახლი, სადაც პანკისის ხეობაში მცხოვრები ქისტების დიდი განმანათლებელი და საზოგადო მოღვაწე მათე ალბუთაშვილი ცხოვრობდა. იგი იყო მწერალი, ფოლკლორისტი, პედაგოგი, ქართული პრესის ერთ-ერთი პირველი ქისტი თანამშრომელი, წერდა „ქისტი ჩობანის“ ფსევდონიმით. ეს სახლი მდებარეობს ქუჩაზე, რომელსაც ადრე „მღებავების“, შემდეგ „რემედასის“ სახელს ეძახდნენ, ამჟამად მას „ზაირა კიკვიძის“ სახელი ეწოდება. ზაირა კიკვიძე იყო მათე ალბუთაშვილის შვილიშვილის მეუღლე. ქალბატონი ზაირა 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიის მსხვერპლი იყო. ამიტომაც მიენიჭა მისი სახელი ზემოაღნიშნულ ქუჩას. [ვახტანგიშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2020:70]

საბჭოთა პერიოდში გეგმაზომიერად ხდებოდა საბჭოთა რეპრესიების კვალის წაშლა, თუმცა ქალაქი თელავი მაინც „ინახავს“ მათ კვალს. ამისი მაგალითია, 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის მოვლენებთან დაკავშირებული „საქართველოს საგანგებო კომისიის (ჩეკას)“ ადგილობრივი ორგანო „თელავის მაზრის პოლიტიკური ბიურო“-ს შენობის არსებობა. ამ შენობის პირველ, მეორე და მესამე სართულებზე თითქმის ხელუხლებლადაა შემორჩენილი საკნები, სარდაფები, სადაც ხდებოდა პატიმრების დახვრეტები და კედლებს დღესაც ამჩნევია ნატყვიარები. შემორჩენილია საკნები, სადაც პატიმრების მიერ კედლებზე გაკეთებული წარწერებია. ეს შენობა საუკეთესო ტურისტული ობიექტი და თვალსაჩინოებაა ტურისტული ტურების ჩატარებისას. თელავში მდებარეობს სხვა რამოდენიმე ადგილიც, რომელებიც

უმუშაოდ დაკავშირებულია საბჭოთა რეპრესიებთან. [სიმაშვილი, თ., 2020:41-53]

„თელავის მაზრის პოლიტიკური ბიუროს“ შენობაში დახვრეტილი ადამიანების შგვამები ცხენებზემბული ეტლებით ე.წ. „სამხედრო დროგებით“ მიჰქონდათ „თელავის გოლგოთაზე“ - „გიგოს გორაზე“, სადაც მათ სახელდახელოდ გათხრილ ორმოებში ყრიდნენ და მიწას აყრიდნენ.

თავისთავად, საინტერესოა თელავის მუზეუმის ექსპოზიციების ნახვა, ასევე ბატონის ციხე და მის ტერიტორიაზე მდებარე შენობების, საბჭოთა პერიოდში მეფე ერეკლე II-ის ძეგლის დადგმის ისტორია, თითქმის 1000-წლიანი ჭადარი და მასთან დაკავშირებული ლეგენდები და მოგონებები. [ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., 2021:102]

აღსანიშნავია, რომ თელავს გააჩნია საკმაოდ საინტერესო „რევოლუციური წარსული“, ვგულისხმობთ 1900-1917 წლებში მიმდინარე მოვლენებს. ძალიან საინტერესოა ასევე თელავის ისტორია საქართველოს პირველი რესპუბლიკის პერიოდში (1918-1921). თელავი და საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაცია კი შესაძლებელი ცალკე ტურისტულ ტურად განვიხილოთ. მით უმეტეს, რომ მოიძიება უამრავი ფოტო და დოკუმენტური მასალები იმის დასადასტურებლად, რომ თელაველი მოსწავლეებიც კი, ებრძოდნენ წითელი არმიის საოკუპაციო ნაწილებს 1921 წლის თებერვალში ე.წ. „ლაგოდების“ და „გურჯაანის“ ფრონტებზე. სწორედ მათი თავდადების შედეგი იყო, ის რომ წითელი არმიის საოკუპაციო ნაწილები თელავში მხოლოდ 1921 წლის 27 თებერვალს შევიდნენ.

აღსანიშნავია, ასევე 1930-იანი წლების „წითელი ტერორის“ კვალი თელავში. ამ დროს დახვრეტილთა და რეპრესირებულთა პერსონალური ისტორიები, რეპრესირებულთა სახლები, მოგონებები, შესანიშნავი წყაროა თელავში ტურიზმის სხვადასხვა მიმართულებით დაინტერესებული გიდებისთვის.

გარდა ამისა, თელავში ცალკე ტურისტულ ტურად შესაძლებელია განვიხილოთ „გერმანული კვალი თელავში“, როგორც თელავში მაცხოვრებელი ეთნიკური გერმანელების, ასევე გერმანელი ტყვეების შესახებ მოძიებული ისტორიების სახით. 1943-1945 წლებში გერმანელი ტყვეები განსახლებული იყვნენ თელავის ცენტრში მდებარე „ბატონის ციხის“ ტერიტორიაზე. თელავში მათი ყოფნა დადასტურებულია სხვადასხვა ინფორმაციებით და მასალებით. ქალაქში დღესაც ცხოვრობენ ადამიანები, ვისაც ახსოვთ გერმანელი ტყვეების საქმიანობა თელავში. მათი გადმოცემით გერმანელი ტყვეები მუშაობდნენ ქალაქის ინფრასტრუქტურის შესაკეთებლად.

სხვადასხვა ზეპირი მოგონებებიდან ირკვევა, რომ 1944 წელს გერმანელ ტყვეებში ტიფი გაჩენილა. ავადმყოფი გერმანელი ტყვეები გადაყვანილი ყოფილან თელავში, „წმინდა ნინოს“ სასწავლებლის ყოფილ შენობაში მდებარე სამხედრო ჰოსპიტალში, სადაც მათ ქართველი ექიმები უვლიდნენ. 1990-იანი წლების მეორე ნახევარში უკვე დამოუკიდებლობა მოპოვებულ საქართველოში, თელავში ჩამოვიდა ერთ-ერთი ყოფილი გერმანელი ტყვე, რომელმაც თელავში მდებარე ჰოსპიტალის ის ექთანის მოიძია, რომელმაც გადაარჩინა სიკვდილს და შეხვდა კიდევ მას. თელავში ასევე შესაძლებელია საბჭოთა პერიოდში დანგრეული ეკლესიების - ე.წ. მემორიალური ტურების ჩატარება.

ამრიგად, თელავის ტურისტული პოტენციალი საკმაოდ მრავალფეროვანი და საინტერესოა

ლიტერატურა:

აბესამე, ნ. (1979). ქალაქ თელავის ხელოსანთა ამქარი, მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის, XX. თბილისი. გამომცემლობა „მეცნიერება“

ალადაშვილი, მ., თამარაშვილი, თ., სიმაშვილი, თ., (2021) თელავის ინოვაციური ტურისტული მარშრუტები, *გზამკვლევი, თბილისი, გამომცემლობა სათემო განვითარების ცენტრის* ახტანგიშვილი, თ., სიმაშვილი, თ. (2020) თელავი - წარსული და თანამედროვეობა. თბილისი. გამომცემლობა „მერიდიანი“

მარგველაშვილი, ა., სიმაშვილი, თ., სიხარულიძე, თ. (2022) ჩემი ქუჩა, ჩვენი ქალაქი - მაწანწრის უბნის ამბები, თელავი. გამომცემლობა „სათემო განვითარების ცენტრი“

ნანობაშვილი, ი. (1963) საამქრო ნაგებობანი თელავში. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, ტომი II, თბილისი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“

სიმაშვილი, თ., (2020) საბჭოთა რეპრესიები კახეთში 1921-1924 წლები, ნაწილი I, გამომცემლობა მერიდიანი

Telavi - As a Cultural And Tourist Resource

Simashvili Tengiz

Iakob Gogebashvili State University, Telavi

Abstract

The city of Telavi occupies a special place among the cities of Georgia with its centuries-old history. The tourist potential of Telavi is unique. It has large cultural and tourist resources. This is confirmed by alternative tourist tours of different content based on the history of Telavi.

Most of the construction of the modern city of Telavi is made up of seven hills: "Zuzumbos Gora", "Dabaxnebis Gora", "Kadoris Gora", "Rvtaebis Gora", "Batoni Tsihixis gora", "Piqris Gora", historical and recreational "Gigos Gora". Alternative tourist routes Telavi refers to historical buildings located on these hills, and events that took place here.

Among them, it is worth noting the "Dabaxnebis Gora", where several craft industries were developed. On the street named after Bidzina Cholakashvili passing here, the remains of artisans' houses and their working premises are still preserved. We are talking about the so-called "Darabebi", where the craftsmen worked, and also sell their goods.

The remains of the fortress wall from the time of the Kakhetian king Quirikj III the Great, who made Telavi the capital of Kakheti, have been preserved on "Kadoris Gora".

An important tourist resource of Telavi is churches and the histories associated with them, including a memorial tour of churches destroyed in the Soviet period.

In the Soviet period, the traces of Soviet repressions were gradually erased, although the city of Telavi still "keeps" their traces. An example of this is the existence of the Politburo building in Telavi-Mazra, the local body of the "Georgian Extraordinary Commission VChK", connected with the events of August-September 1924.

It is also worth noting the presence in Telavi of traces of the Red Terror - the Great Terror of 1937-1938 and personal stories of those shot and repressed, repressed houses, memories that are a great source for tour guides interested in various areas of tourism in Telavi.

In addition, it is possible to consider «German track in Telavi» as a separate tourist tour of Telavi, both in the form of stories of ethnic Germans living in Telavi and German prisoners of war.

Key words: History of Telavi, Tourism, Handicrafts, Tours, Red Terror, German Trace in Telavi